

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 30. septembra 1857.

Kako češpljeve drevesa množiti in rediti?

Od prida in koristi, ki ga češpljevo drevó kmetovavcu donaša, je bilo že tolikokrat govorjenje, da ne bomo od tega tukaj obširnije govorili. Ker pa češplja tako dolgo kot drugo sadno drevje ne terpi, in se pogostoma po češpljevih sadikah poprašuje, naj se posvetvamo: kako si češpljevih drevés pomnožiti in si terdnih in krepkih zarediti?

Že od nekdanj so sadjorejci češpljeve drevesa množili:

- 1) najbolj po korenininih izrastkih, ki jim tudi tu in tam pritlike ali živice pravijo;
- 2) bolj poredkoma iz posejanih košic, in
- 3) malokdaj pa s cepljenjem.

Tukaj je vprašanje: Kaj je naj boljše in gotovše, si v kratkem času veliko lepih in terdnih češpljevih drevés zarediti, da bodo od leta do leta kmetovavcu obilo sadja rodile?

Dandanašnji si sadjorejci češpljeve drevesa po navadi tako-le redé:

Vsak priden kmetovavec, ako na svoj bolj ali manj s češpljevim drevjem zasajeni vert stopi, vidi češpljevih mladíc, ki so iz korenin starih drevés pognale. Manjše in šibkejšé poruže, močnejše in krepkeje pa pustí rasti, jih obreže, in tiste, ki krivo rastejo, poravná in na pripravne količe priveže. Čez kakih 6 ali 8 let si je iz njih lepo množico drevesc priredil, ktere je po vertu tje, kjer je bilo za-nje prostora kaj, in ob potih in poljskih mejah posadil; po tem takem mu jih ni bilo treba drugot iskati in jih drago kupovati. Če si jih je pa več zaredil, jih drugam tudi lahko za gotov denar spečá.

Ker pa take drevesca večidel po vertih nepresajene v senci pod drugimi visokimi drevesi stojé, imajo le po malo korenin, od kterih se tudi sémtertjé nekoliko nagnitih nahaja; njih skorja je blizo korenine, iz ktere so pognale, zavoljo sence prav mehka in tako rekoč gobnata. Zato jih pa tudi, kadar se drugam presadé, veliko perve leta hira, dokler se ne ukorenijo dovolj, drugim pa na prostorni kraj presajenim dostikrat hud mraz rad škoduje, in ker imajo mehko in precej občutljivo skorjico, se jih tudi rad rak poprijema, druge lézne bolezni poredoma napadajo, da pred ali pozneje pod zlo grejo. To je pri češpljevem drevju naj večja nadloga, da se morajo vsako leto nekatere suhe drevesa iz verta metati in zdrave na njih mesto saditi. In komaj je kmetovavec mlade češplje v red spravil, mu že več starih drevés pogin napoveduje, kterih bolezni ni do sedaj zapazil. Tako je zmirej kaj družega nadležnega. Drevesca pa, ki se od pohišnih prodajavcov ali pa na tergu po ceni kupujejo, so tudi polne pogreškov. Kupec se večkrat goljfa, če mu prodajavec svoje sadike tudi zlo hvali.

(Dal. sl.)

Da se miši zimske setve ne lotijo.

Kdor hoče ubraniti, da se ozimine miši ne lotijo, naj seme namoči v mešanci, ki se napravi iz: 8 bokalov redke gnojnice, 2 lotov železnega ali zeléuega vitriola (Eisen-vitriol), 1 lota in pol lésnega katrana ali šmira (Holztheer),

1 lota rumenega kamnenega olja ali štajnovca (gelbes Steinöhl.)

Za setev namenjeno seme se v ti mešanci namoči, in že čez 24 ur se zamore vsejati. Če je več semena, več je omenjene namake potreba, le da se vsake reči v gori povedani razmeri vzame.

Tako napravljenega semena se ne lotijo miši in poginejo, če ne najdejo drugega živeža.

Skušnja je to poterdila.

Dvé miši so vjeli in jima dva dni nič jesti dali, da ste bile prav izstradane. Potem so jima vergli 30 pšenčnih zern, ki so bile namočne v gori povedani namaki. Ne enega zerna se niste lotile in 4. dan lakote poginile.

To je skusil neki kmetovavec iz Počernic in popolnoma poterdil. Tako piše časnik česke kmetijske družbe v 37. listu.

Mi pa naznanimo ta pomoček tudi našim gospodarjem, naj ga poskusijo tudi oni, ker se lahko napraviti dá in ni drag.

Nekoliko o stanji kmetijstva in obertnijstva na Krajskem.

(Konec.)

Zavoljo tega je pa tréba, da iz poti spravimo vse kar naše kmetijstvo in obertnijstvo zavéra, in se vsega goreče oklenemo, kar nam zamore pot do pravega blagostanja odpréti. Zlasti kar obertnijo utiče, bomo mi Krajnci prisiljeni, se je bolj poprijeti. In zakaj bi se tega branili? Poglejmo na gorensko stran, in tu posebnó v Teržič. Ali ne vidimo tu več premoženja in blagostanja, kakor povsod drugod, kjer obertnija ni na taki stopnji? Ali bo morde zopet kdo vgovarjati hotel, da krajska dežela ni za obertnijo ugodna? Ta nej se nekoliko po deželi ozrè in odgovori naj na vprašanje: Ali niso Krajnci pridni, brihtni ljudjé? ali jih ne nahajamo po gostem med njimi, ktere bi sméli zavoljo njih bistroumnosti v marsikterih zadevah med umétnike štéti? Ali nima dežela skorej povsod močnih vodá, dovolj kurjave, bodi si z lesom ali s premogom in šoto?

Ne bomo ga lahko dobili, kteri bi na té vprašanja ne odgovoril, da imamo na Krajskem mnogih pripomočkov za veliko obertnijo.

Enega le nam manjka, in dokler do tega ne pridemo, nam ni treba misliti, v versto obertnih narodov priti. In to je: tehničnih in naturoznanstvenih vednost nam manjka. Dokler se s tehniko današnjih dni in z naturoznanstvom ne soznanimo, bomo vedno slišali tožbe in zdihovanje; o tém pa znajo še male obertnije popolnoma na kant priti.

Koliko koristi to, da se vpeljuje v slovenske šole po kmetih začetni nauk nemškega jezika?

To vprašanje imajo premisliti šolski učeniki in na-nj odgovoriti v letošnjih učiteljskih zborih. Ker pa zadeva to

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 3. oktobra 1857.

Kako češpljeve drevesa množiti in rediti?

(Dalje.)

Zvedeni sadjorejci mlade češpljeve izrastke izkoplejo, jih močno obrežejo in v drevesnice (vertne šole) presajajo.

Res, da tukaj drevesca zaredé več ali menj čverstih koreninic, in ker jih več senca ne pokriva, dobijo tudi bolj in terdnejo skorjo. To ravnanje s češpljevimi drevesci ni slabo, in zasluži, da bi se ga kmetovavci bolj poprijemali. Da je pa pri ti reji tudi dovolj napak, ne gré tajiti, in te napake so večidel te le:

a) Ako se še tako skerbno češpljevi izrastki skopljejo in presadé, jih začne vendar le že prvo leto več klaverno medleti in hirati, menda zató, ker niso tako ukoreninjeni kakor druge drevesca; zato se morajo izkopati, potem se pa v drevesnici napravi več praznih prostorov. Če bi se pa drugo leto na te prostore druge češpljice sadile, bi jih že bolj odrašene s svojo senčo dušile, kar bi jim v rasti precej škodovalo.

b) Če se tudi nekatere drevesca v drevesnici dobro ukoreninijo, jih je med njimi vendar le nekoliko, ki vedno hirajo, in se morajo vsako leto iz sadišča pometati.

c) Dostikrat pusté sadjorejci stare češplje, čeravno prav po malem rodé, le zato rasti, da leto za letom iz njih korenin nekoliko izrastkov od njih dobé. Nekteri še močne češplje prav nizko pri tléh posekajo, da iz korenin več izrastkov poženejo.

Iz vsajenih košic, če se le po vodilih sadjoreje prav posejejo in pozneje tudi prav obdelujejo, se gotovo tudi bolj češplje izredijo kakor iz izrastkov.

Češpljeve košice se sejejo po navadi redko po razorih, ali pa v vlažne brazde in precej gostó v rahlo, precej pešeno drevesno gredo, že v jeseni, k večem pol pavca globoko. Semenice, ki so spomladi iz košic pribodle, ne gré nikakor čez leto s plevélom prerašenih pušati, v suši jih je tudi dobro večkrat z vodó, če je ravno lužnica, škropiti. Drugo spomlad se drevesca, ko so že kot slamnate bilke debele, v na novo prekopane grede, po kakih 6 pavcov saksebi, potem ko so se jim serčne korenine nekoliko prikrajšale in versički za kakšne 3 ali 4 pavce prirezali, kakor se po navadi kapus sadi, v luknje s kakim količem napravljene posadijo, in prav dobro zalijejo. To zalivanje se prvih 6 tednov, in tudi še pozneje, če je treba, ponavlja. Razun tega se morajo drevesca čez poletje pridno pléti, in zemlja, kjer rastejo, rahljati, da bolj spešno rastejo in se bolj ukoreninijo. Potem se ali v jeseni tistega leta, ali pa drugo spomlad po 2 čevlja narazen v drevno sadiše presadé, in od tukaj čez 5 ali 6 let tjé posadijo, kjer jim je prostor namenjen, da bodo vedno ostale.

Pri češpljevih semenicah se dá rast jako pospešiti, če se namreč, ko so iz zemlje pririle, in imajo po 4 do 6 peresic, presadé v dobro prerahljano zemljo po kakih 6 pavcov saksebi, kakor je bilo že gori omenjeno. Tako ravnam jez večidel z vsemi drevesci; toda le pri češpljevih semenicah, ki poredi ne kalijo, in nekatere med njimi še le drugo leto iz zemlje pricimijo, je enako zgodnje presajenje

težko in negotovo, ker se jih veliko pokvari in pokončá. Zato jih pa tudi prvo leto na njih mestu stati pustim, in se jih nikakor ne dotaknem. Če bi pa na ti gredi, iz ktere so se po enem letu stare semenice izkoplele, drugo leto še nekatere drevesca iz zemlje prikazale, se skupej v kako gredico posadé, ali pa se pri prekopenji, posebno, če niso za rabo, brez vsega usmiljenja uničijo.

Prednosti poprej popisane presajenja češpljevih semenic so te le:

a) Po presajanju dobé češpljeve drevesca že v imenovani rastlinski gredi prav lepe in goste korenine, ktere

b) bodo po dvojnem presajanju in pravem uku drevoreje še lepše.

c) Ko so se sčasoma tretjič presadile in sicer tjé, kjer zmeraj ostanejo, so že tako lepo ukoreninjene, zdrave in krepke, da gotovo brez vse druge posaditve krepko in čversto rastejo in dolg terpež obetajo, zato pa tudi vse koreninine izrastke deleč prekose.

Take češpljeve drevesca so najkoristniše, in gotovo koristneje kakor cepljenke; zakaj pomnoženja češpelj s cepljenjem ne morem iz lastnih skušinj nikakor prav za prav priporočevati, ker cepljene češplje malo kadaj dobro storé; zato pa sadjorejci češpelj radi ne cepijo. Le tam pa tam se pri prijatlih sadjoreje, toda le poredkoma, kaka cepljena češplja ali sliva narajma.

Ravno tako ima tudi reja iz košic sémtertjé dovolj protivnikov, kteri izrastke veliko več obrajtajo od semenic, in pravijo:

1. Da izrastejo brez vsega obdelovanja iz izrastkov veliko prej lepe in čverste češpljeve drevesa, kakor iz košic, posebno iz starejih in čversteh drevesc. Res je, da košice marsiktero leto po malem kalijo, in še te, ki ozelenijo, prepočasi rastejo, potem takem izrastki veliko prej sad obrodijo, kakor drevesca iz košic zarejene, če jim sadjorejec še tako streže.

2. Iz izrastkov, kteri se le od najžlahnejih in najboljših češpelj jemljejo, si kmetovavec tudi najboljši in najžlahnejji sad zaredi, kteri je dvakrat več vreden od druge izreje. Semenice donasajo večidel le mnogoversten sad: ene debel druge droban, zopet druge okusen ali pust, nekatere zgodenj, druge pozno zrel; z eno besedo tako različen sad, da se je čuditi, kako zamorejo sadjorejci semenice več obrajtati kakor izrastke. (Konec sl.)

Jezikoslovne drobtinice.

„Krajna“, „Krajnsko“, „Krajnjsko“; nikdar pa ne „Kransko“ ali pa celó „Kranja.“

Krajna ima ime od „kraj“, kar je lahko umeti, če se spomnimo na nekdanje čase, ko so še Terst in še dalje proti Vlaškemu šteli h Kraju. Krajna je bila na meji Italije ali Vlaškega, kakor je dandanašnji Horvatija na meji Turčije ali pa Austrije in se zato zove vojaška granica, akoravno je prav za prav ondot li reka Una granica. Na Valvazorjevo dokazovanje, da je ime Carnia spremenjeno v Crania ali Krajn, Krain, po prestavi čerk ni dru-

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 7. oktobra 1857.

Pretres nekterih vraž in krivih misel naših kmetovavcov.

Bolj ko učenost in vednost razsvitljuje tamoto, s katero je skrivna delavnost nature pokrita, bolj tudi vraže in krive misli slovo jemljejo. Zlasti je tekoče stolétje k temu veliko pripomoglo. Pa vendar nas žalostne skušnje še učé, da je med našim, sicer verlim in dobrim ljudstvom še sila veliko vraž, krivih misel in nevednost, ktere mu ne dajo napredovati v kmetijstvu, kakor bi treba in za-nj dobro bilo.

Koliko zatega časa, ki se nikdar več ne verne, zgubljuje marsikteri, ki misli, da mora, kakor njegovi prednjiki, s svojimi poljskimi opravili nekterih znamenj v pratiki, spreminov lune, ali pa drugih prikazin v naturi čakati, ktere se po večno enakih postavah godé! Koliko škode zadene dostikrat takega lahkoverneža, kteri misli, da človeško okó živini škodo prinesiti zamore. Da bi to izmišljeno škodljivost od svoje živine odvernili, se lóti zdravil in opravil, s kterimi dostikrat svoje sicer zdravo in terdno živinče pohabi.

Kako sméšno je, se pri obdelovanji polja po znamenjih v pratiki ravnati, dokazujejo te znamenja same, ker celó nič družega niso kakor — znamenja. Saj bi slednji lahko vedil, da ni ne povodnega moža, ne škorpiona, ne bika, ne device na obnebj, temuč da so take imena le učeni ozvezdju dali, da bi mogli povedati, kje ta ali una zvezda stoji, ktera se v odločenih dobah na obnebj redovno pokaže.

Naj tukaj nekoliko tacih vraž povémo, po kterih se kmetje vécdél ravnajo.

a) „Ako hočeš — pravijo — da ti pšenice ne bo rija pohabila, sej jo tretjo uro po šipu lune.“

Povej mi, preljubi moj, kako se sklada ta trétja ura ali svitloba lune te ure s tvojim, z zemljo pokritim senom in z zemljo tvoje pšenice, ki bo še le čez mesce klasje délala? Odkrižaj se tej krivi véri, in stori, kar te skušnja in pamet učite, namreč ne sejaj zaduhlega, piškavega semena, ne sejaj ga na vlažno ali močirno njivo, ne gnoj zato odločenega polja preveč s présnim (frišnim) gnojem, in ne boš je vidil rijé na pšenice, če ji bo sicer vreme ugodno.

b) „daj svojo živino samo o mladi luni skopsti, ker le tedaj tékne.“

Če bi prav res bilo, da ima luna pri tém opravilu res kaj, bi bil ravno čas mlade lune živini škodljiv. Po tako bolestnem opravilu, kakor je skopljenje, potrebuje bolna živina pokoja in spanja. Vsakemu je pa tudi znano, da je spanje ljudi in živine bolj nepokojno, kadar je mlada luna; da tako spanje tedaj tudi menj moči dá in je bolni živini škodljivo. Pa če bi tudi tako ne bilo, kolikokrat bo še v daljnem življenju živine mlaj in šcip in bo domišljevana moč živino gotovo še doletela!

Glej le, da svoje živine ne skopiš ne v preveliki vročini ne v prehudem mrazu; ne dajej živini, dokler se ne začne celiti, klaje, po kteri bi se kako vnetje izcimiti znale, in živina ti bo tudi brez lune teknila. (Dalje sl.)

Kako češpljeve drevesa množiti in rediti?

(Konec.)

Temu važnemu terdenju nasproti zamorem pa jez iz lastne skušnje reči, da so semenice mojega drevnega sadišča, ki sem jih iz košic priredel, vse drugačne; zakaj kakor sem že gori pod a) in b) od češpljeve nadloge omenil, se je tudi v moji sadjoreji pogostoma in s tako škodo godilo, da sem pri reji izrastkov dovelj učnine zastonj potrosil; zato sem pa tudi sklenil, rejo s koreninimi izrastki popolnoma opustiti, posebno pa ker se mi semenice, ki jih iz košic vsako leto veliko priredim, kaj dobro ponašajo, rastejo kakor konoplje brez vse posebne strežbe, in skorej bi rekel, spešneje kakor izrastki, in so v malo letih take drevésa, da jih je lepo viditi.

Za češpljevo rejo začnem košice vseh češpljevih in slivnih plemen, zgodnjih in pozno zrelih, že mesca avgusta in v začetku septembra skupaj spravljati, kterih mi otroci iz vseh krajev, posebno pa iz češpljevega sejma naneso, da je kaj. Pozneje septembra že nepomešano nabranih, kakor tudi tistih, ki so se pri raznih kuhah iz češpelj iztrebile, dobim kaka 2, včasih blizo 4 doljno avstrijske vagáne. Te košice posejem in iz njih izrastlih drevesc ne pocepim, ampak jih pustim, kakor so, rasti, in si lepih drevés za dom in za prodaj zaredim.

Iz omenjenih 2 do 4 doljno avstrijskih vagánov košic, ki sem jih že mesca avgusta nabral, in kmali potem posejal, pribodejo prihodnjo spomlad mnogoverstne češpljeve semenice iz zemlje, ktere čez neke leta tudi mnogoverstnega več ali menj dobrega sadja obrodijo. Veliko teh semenic neizrečeno naglo raste, so ravne kot sveča, tako, da sem na nje že v tretjem letu, ki so že po 6 do 7 čevljev visoke, marélice in razne žlahne slive in češplje cepil. Drevesca, ki mi niso po volji rastle, ali pa če mi niso dopadle, sem dal izruvat in preč vreči.

To je pač res, da se pride naj ložej k lepemu sadju, če se izrastki le od najžlahneje in najboljše sorte jemljejo. Toda to se ne ujema z občinsko sadjorejo, ampak veljá le za manjši zasade, ker enakih žlahnih izrastkov veliko dobiti ni. Žive priče tega so nam taki kupčevavci, ki se z rejo enakih drevés pečajo, ki rujejo izrastke češpljevih drevés brez vsega razločka in iz vertov pobirajo, da le več šare za prodaj skup spravijo; ali je za kaj ali ne, za to jih ni skerb.

Ravno od imenovanih tergovcov dobivajo skorej vsi kupci od tako visocih drevés pravo mešanico sadja, ki je po debelosti, okusu, zrelosti in ločenji od košic ravno tako različno, kakor so drevésa, na kterih je zrastle. Enaka nadloga se nahaja tudi pri sadji takih drevés, ki so iz košic zarejene. Na terg prineseno sadje je ravno tako velikosortno, kakor so drevésa, na kterih je prirastle, ktere so namreč tudi mešanca iz izrastkov in semenic zarejena. Toda omenjena različnost sadja ni na videz tako očitna, kakor po okusu. Ljudje segajo po navadi raji po debelem, kakor drobnem sadji, akoravno je dostikrat drobneje boljši od debelega, ker na kraji in zemlji, kjer je prirastle, je naj več ležeče. Veliko lepše in okusniše sadje je na dobro obdelani

vertni zemlji, ali pa na takih krajih, ki so po poslopih ostrih sap zavarovani, ali pa na južnih berdih leže, kakor na raznih vetrov prostih prostorih ali na pustih pašnikih.

Iz omenjenega je dovelj pojasnjeno, da dobro ukoreninjene in krepko zrašene češpljeve drevésca iz košic, če so le po pravem uku sadjoreje izrejene, delj rastejo in rodé, kakor šibki koreninini izrastki, posebno tisti, ki so iz korenin starih drevés pognali in večidel v senci rastejo, od katerih je bilo že zgorej v prvem sestavku govorjenje.

Če bi hotel pa vendar le kdo pri korenininih izrastkih ostati in jih več obrajta kakor semenice, mu svetujemo, jih ne koj presajati v drevesna sadišča (vertne šole), ampak ž njimi ravno tako ravnati in jih presajati, kakor smo v drugem sestavku od enoletnih semeníc priporočali.

Kdor bo po tem svetu z drevesi ravnal, si jih bo gotovo kmali dovelj čverstih zaredil, s katerimi bo une prostore v drevesnem sadišču nadomestoval, ki so se mu zastran slabih korenin posušile, ker drevesa, če se večkrat presadijo, se tem bolj ukoreninijo.

Končaje moram še omeniti, da sem popisano rejo češpljevih drevés le po stanu svojega verta, ki je v pešeni in rahli zemlji, in kjer se mi semenice in cepljenke z nakladom kaj dobro obnašajo, popisal. Tam pa, kjer je zemlja bolj ilovnata in težka, se mora ta, da se drevésca preveč ne zamoré, nekoliko s pešeno perstjo pomešati. Tako ni n. pr. gosp. Siebenfreund v Tirnavi na Ogorskem, kakor mi je pred malim časom pisal, kateri se že veliko let s češpljevo rejo ukvarja, pri izrastkih nikakor dobro opravil, ker se mu niso, naj jim je stregel, kakor koli je hotel, nikoli po njegovih željah obnesli.

To, da se reja češpljevih semeníc večidel po pripravni zemlji in dostojnih skušnjah ravná, ktera je tudi meni precej učine in praznih potroškov prizadela, mi bo vsak skušen sadjorejec rad poterdil.

Kdor ima tedaj tak in tako obdelan svet, kakor je moj, mu bodo, porok sem mu, tudi češplje, naj so izrastki ali semenice, čversto rastle in rodile, da jih bo vesel.

Po „Wochenbl.“ K.

Obertnijske skušnje.

(Navadni rog se naredí želvini ali šildkrotnemu rogu podoben), če se vzame 2 dela nevgašenega apna in 1 del svinčene gladíne (Bleiglätte); oboje se s svečarskim lugom vkup pomeša in s to mešanico rog namaže. Ko se je ta maz na rogu posušila, se s kertačo obriše in rog je potem želvini ali šildkrotnemu rogu popolnoma podoben.

Za domače potrebe kaj.

(Če človeka zobje bolé), se svetuje pomočkov na cente. Po „allg. pharm. Zeit.“ je kaj dobra zmes po apotekarski vagi iz 1 škrupeljna kajeputovega olja, pol drahme brinjevega oija, pol drahme olja nagelnovih žbic (Gewürznelkenöhl) in pol unce žvepljenega etra (Schwefeläther.) Te zmesi, ki se v apoteki dobí, se kane toliko kapljic na šopek pavole, da se je dobro napije, in potem se dene na gnjili zob.

Černe bukve.

Odprite „Novice“ spet černe bukve in zapišite va-nje sledečo prigodbo: V. P. na Notrajskem je unidan neki kmet iz neumne vraže, da je pasja mast za sto reči dobra, nabasal tri mlade psičke od matere, vzel velik lonec in se podal v gojzd — ne da bi jim dal iz lonca kaj jesti (za tega voljo bi mu ne bilo treba v gojzd hoditi), ampak zato, da je okoli lonca ogenj napravil in ubogo živo žival v lonec vtaknil, da bi tako počasi iz nje mast iz-

cverl! Resnice tega se je prepričala sama gosposka, kateri je bil lonec z ocvertimi psički izročén.

Ne bomo na dalje pretresovali, h kako groznemu terpinčenju uboge živali peljejo neumne vraže človeka; — saj to vsak sam previdi, kateremu ni serce popolnoma oterpnilo; le to bi radi, da bi tak trinog se enkrat sam vsedel na žerjavico in si tudi skusil mast iz mastnika creti, da bi zvedil, kako to dobro dé. Pasja véra! da to svojo mast bi še veliko dražje spečal vražnim ljudém, ker človeška mast — pravijo — ima še veliko večjo moč v sebi kakor pasja!

Jezikoslovne in zgodovinske drobtinice.

Spisal P. Hicinger.

4. Ptujščine ne po sili deržati v slovenščini.

Razun besed, ki se ptujcom hočejo vzeti kot slovenska vlast, so tudi besede, ki jih ptujci nazaj tirjajo kot svojo vlast.

Taka je z besedo tvegati se. Gorenci jo že dolgo rabijo v govorjenji, in zdaj se vriva še v pisanje s tem, da je slovenska. Je li to res? blezo da je staronemška „sich entgegen“; čisto slovenska je se zderžati, se znebiti; tedaj se tudi ne piše netvegama, ampak neutegama, to je, naglo, da se ne utegne ravno.

Enaka je z besedo limbar. Ta se je posnela od Limbarske gore, ki se po nemško zove Lillenberg. Je li to razlaganje temeljito? Lillenberg se je po nemško klical grad, ki je stal na posebnem griču pod Limbarsko goro, in se v oglejskih listinah že bere l. 1202. Slovensko ime Lemberg ali Limberk je posneto po nemško, kakor je že Valvazor spoznal (XI. 6, str. 341), in po njem se je tudi kerstila bližnja gora s cerkvijo sv. Valentina, ki se tedaj imenuje Limbarska ali tudi Limberska gora. Za imenovano blago cvetlico imajo drugi Slavani ime liliija, tudi krin, Iliri pa liljan; tudi Slovencom ne ostaja družega kot liliija ali tudi lelja, lelja, če se beseda vzame po g. Terstenjakovem dokazu.

Kako pa je z besedami žlahta, žlahten ali žlahen? Med slovenskim ljudstvom se sploh močno rabijo, vendar ne edino; zdaj se hočejo prodajati za izvirno slovensko, in povsod vpeljati tudi v pisanji. Ima vse to zadosti temeljitega vzroka? Beseda žlahta le preočito opominja na staronemško Schlacht, zdaj Geschlecht, kar je toliko, kot slovensko pleme ali rod; nemška beseda pa se sploh izpeljuje iz korenike schlagen, kar pomenja dvoje: biti, tolči, tepsti in razhajati se, razdeljevati se (na pr. „aus der Art schlagen“, „jemanden gut schlagen.“) Se li enaka ali podobna korenika nahaja v slovenskem? Pomen tepenja bi se našel v podobni besedi, ako se nemški Schlag, žlak primeri s slovenskim zlo, zleg; pa kjer je žlahta, ondi se ne meni tepenje, ampak enako pleme ali enak rod, nasprot drugačnemu plemenu ali rodu. Paziti se mora tedaj na drugi pomen, na pomen razhajanja, razdelitve; in tu se nahaja v slovenščini beseda klati, ki obsega pomen razdeljenja in tolčenja, pobijanja (spalten, schlachten.) Ta je z nemškim schlagen toliko v bližnjici, kolikor se tihnica *k* po sorodnih jezikih spreha v *s* in *š*, in kolikor je tihnica *g* le mečje poje-manje prvega korenicega glasú *k*; izvirna korenika oboje besede pa se nahaja v sanskritskem *kr*, ki pomenja mnogo: kriviti se, karati ali tepsti, in tudi deliti (podaljšana korenika je sanskritsko *krt*, slovensko *krat*). S slovensko koreniko klati pa se prihaja še dalje, namreč na koreniko plati, ki se razodeva v besedah pol, plat, spol. Tihnica *k* se namreč večkrat tudi spreha v tihnico *p*; v sanskritskem se ima sém gredoče prthu, plat, stran, v latinskem pa pars, part, dél, kjer je ohranjen še prvotni *r*. Kam se po takem pride na zadnje? Menim, da na besedo